

УДК 340.12+342.7

Святослав ДОБРЯНСЬКИЙ

Львівський національний університет імені Івана Франка,
доцент кафедри теорії та філософії права,
кандидат юридичних наук, доцент,
провідний науковий співробітник
Лабораторії прав людини імені академіка Петра Рабіновича
Науково-дослідного інституту державного будівництва
та місцевого самоврядування НАПрН України
svatolex@gmail.com
ORCID: 0009-0006-3620-2212

Юлія ФАРТУХ

Львівський національний університет імені Івана Франка,
аспірант юридичного факультету,
науковий співробітник Лабораторії досліджень
теоретичних проблем прав людини
юридичного факультету
Fartjulie1@gmail.com
ORCID: 0009-0005-4935-2490

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ПРАВ ЛЮДИНИ: ПОНЯТТЯ, ОЗНАКИ, ФУНКЦІЇ

<http://doi.org/10.23939/law2025.48.105>

© Добрянський С., Фартух Ю., 2025

У статті досліджено основні напрямки впливу на внутрішньодержавне законодавство міжнародних, зокрема, європейських стандартів прав людини як необхідних юридичних передумов приєднання України до Європейського Союзу. Міжнародні стандарти прав людини нині виступають основою запровадження в законодавство України кращих здобутків людства у державно-правовій сфері. З початком повномасштабного вторгнення Російської Федерації до України, інституціями Європейського Союзу прийнято рішення про відкриття переговорів з нашою державою про членство України у складі цього міжнародного формування. Україна офіційно отримала статус кандидата до складу цього міжнародного об'єднання 23 червня 2022 р.

На основі аналізу сучасної вітчизняної юридичної літератури у науковій праці висвітлюються основні підходи до розуміння загальнотеоретичного поняття, ознак та функцій міжнародних стандартів прав людини, і, зокрема, особливостей європейських стандартів таких прав.

В процесі дослідження з'ясовано, що сучасні міжнародні стандарти прав людини, зокрема, європейські стандарти таких прав, окрім виконання певних класичних напрямків впливу щодо трансформації законодавства сучасних держав (таких, наприклад, як а) визначення переліку прав і свобод людини, які в обов'язковому порядку повинні бути визнані державами-учасниця тієї або іншої конвенції; б) формулювання змісту прав

і свобод, які повинні одержати уособлення в конституціях і законах держав-учасників певного міжнародного акта; 3) фіксація обмежень і заборон, пов'язаних з реалізацією прав і свобод людини) нині здійснюють також і певні новітні функції у міжнародних та національних правових системах.

Встановлено, що до таких нових напрямків впливу означених стандартів слід зокрема віднести встановлення критеріїв законності актів, рішень та дій не лише структурних елементів механізму певної держави, а, що є сьогодні не менш важливим: а) визначення критеріїв законності актів, рішень та дій органів та інституцій певних міжнародних формувань, зокрема, Європейського Союзу; б) формування спільних юридичних принципів захисту прав людини в контексті взаємодії регіональних систем захисту прав людини.

Ключові слова: міжнародні стандарти прав людини, правовий статус особи, Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод 1950 р., Хартія основоположних прав людини Європейського Союзу, Рада Європи.

Постановка проблеми. У сучасному світі визнання, дотримання, захист прав і свобод людини є одним із найважливіших обов'язків держави. У ХХІ ст. світ перебуває в стані постійної модернізації, гармонізації інтересів держав і народів, безпрецедентного розширення інформаційного простору і необхідності адаптації до постійно мінливих життєвих умов. У подібній ситуації дотримання права кожної людини на розвиток є невід'ємною і вкрай важливою складовою стабільності [1].

Нормативним визнанням значимості феномену прав та свобод людини як одного з незаперечних засад сучасного міжнародного правопорядку після завершення II Світової війни виступив процес формування міжнародно-правових актів загальносвітового та регіонального рівня, де вперше в історії людської цивілізації було зафіксовано каталог основоположних прав та свобод людини. А, відтак, розпочався процес інституціоналізації системи міжнародних стандартів прав людини.

Практична значимість феномену міжнародних стандартів прав людини полягає у тому, що нині ця категорія виступає не лише критерієм легітимності діяльності певної держави, але, що не менш важливо, реальна імплементація міжнародно-визнаних стандартів прав людини є безумовною та необхідною передумовою поглибленого співробітництва держав у рамках сучасних міжнародних об'єднань, а, у певних випадках, – дотримання таких стандартів прямо визначає перспективу повноправного членства у складі певного міжнародного формування.

Як відомо Європейський Союз (далі – ЄС) відкрив переговори про членство України у складі цього міжнародного формування. Україна офіційно отримала статус кандидата до складу цього міжнародного об'єднання 23 червня 2022 р.

З огляду на вищевикладене, варто зупинитися на аналізі загальнотеоретичного поняття, ознак та функцій міжнародних стандартів прав людини, і, зокрема, особливостей європейських стандартів таких прав. Такі стандарти, як нам видається, мають виступати критерієм трансформації національного законодавства України в напрямку наближення до сучасних європейських праволюдних стандартів, і, ясна річ, впливати на удосконалення правового статусу особи в законодавстві нашої держави.

Аналіз дослідження проблеми. Загальнотеоретичне поняття, ознаки, функції міжнародних стандартів прав людини складають предмет дослідження багатьох вітчизняних науковців, зокрема: Н. Братішко, В. Буткевича, С. Верланова, Л. Луць, С. Ляхвіненко, Н. Наливайко, Т. Слінько, Т. Шевчука, П. Рабіновича.

З початком повномасштабного вторгнення Російської Федерації до України, інституціями ЄС прийнято рішення про відкриття переговорів з нашою державою про членство України у складі цього міжнародного формування. Україна офіційно отримала статус кандидата до складу цього міжнародного об'єднання 23 червня 2022 р.

Відтак, у контексті такої політичної позиції ЄС щодо України варто проаналізувати юридичні передумови приєднання України до ЄС, зокрема, у сфері міжнародних стандартів прав людини цього міжнародного формування.

Метою статті є дослідження новітніх напрямків впливу сучасних міжнародних, зокрема, європейських стандартів прав людини на національне законодавство відповідних держав та функціонування міжнародних організацій.

Виклад основного матеріалу. Задля точного та коректного використання поняття «юридичні стандарти» у сфері правознавства вочевидь варто звернутися до загальнотеоретичної площини дослідження вживання таких категорій та понять.

Як уже зазначалося нами, у юридичній науці поняття стандартів прав людини найчастіше пов'язується із поняттям міжнародних стандартів.

Розглянемо позиції українських правознавців з аналізованої проблематики.

На думку В. Буткевича, міжнародні стандарти варто розуміти як такі, що регулюють права та свободи людини в конкретній сфері її життя, визначаючи, яким чином загальновизнані норми міжнародного права можуть бути застосовані в таких випадках, а також, які зобов'язання держави можуть або повинні брати на себе для забезпечення прав людини, якими міжнародними гарантіями підкріплені ці права та свободи, ступінь обов'язковості закріплення їх вимог у національних правових актах [2, с. 394]

Т. Слінько пропонує своє розуміння міжнародних стандартів прав людини, за яким «міжнародні стандарти в галузі прав людини – це загальновизнані міжнародно-правові норми, які закріплюють на загальнолюдському рівні статус особистості і встановлюють перелік основоположних прав і свобод, обов'язок держав їх дотримуватися, а також межі можливого або припустимого їх обмеження. До основних міжнародно-правових актів, що встановлюють загальнолюдські стандарти прав і свобод особи, та стосуються правового статусу людини і громадянина і з якими узгоджуються приписи Конституції і відповідних нормативних актів України, належать: Загальна декларація прав людини (1948), Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (1966), Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права (1966), Європейська конвенція про захист прав людини та основоположних свобод з протоколами (1950), Заключний акт Наради з питань безпеки та співробітництва в Європі (1975), Підсумковий документ Віденської зустрічі представників держав-учасниць Наради з питань безпеки та співробітництва в Європі (1989), Документ Копенгагенської наради – конференції з людського виміру НБСЄ (1990)» [3, с. 35].

С. Шевчук пише, що міжнародні стандарти в галузі прав людини – це загальновизнані міжнародно-правові норми, які визначають статус особи на загальнолюдському рівні та встановлюють перелік основних прав і свобод, обов'язок держав дотримуватися цих прав і свобод, а також межі можливого або допустимого їх обмеження [4, с. 22].

Л. Луць, вважає, зокрема, що під «правовими стандартами слід розуміти сукупність єдиних, типових принципів та правил поведінки суб'єктів права, що зафіксовані в основних нормативно-правових актах та інших джерелах права» [5, с. 143].

П. Рабінович дає наступне визначення міжнародних стандартів прав людини: «закріплені у міжнародних актах та інших міжнародних документах показники цих прав, до досягнення яких заохочуються або зобов'язуються держави» [6, с. 19].

С. Верланов, здійснюючи дослідження стандартів соціально-економічних прав людини, визначає стандарт прав людини як «зумовлену універсальними засадами та встановлену за згодою держав відносно визначену за змістом і нормативно закріплену за формою сукупність можливостей людини, призначених для забезпечення її потреб та захисту за допомогою національних та міжнародних засобів» [7, с. 138].

С. Ляхівненко у своїй праці «Міжнародно-правові стандарти: до визначення поняття та видової характеристики» зазначає, що міжнародно-правові стандарти виступають як загальноприйняті цінності та ідеї в сучасному міжнародно-правовому просторі, закріплені в міжнародних договорах, юридичних актах міжнародних організацій, які відносяться до джерел права та здійснюються в практичній діяльності відповідних міжнародних судових установ [8, с. 667.]

Міжнародно-правові стандарти у галузі прав людини – це встановлені в договірному порядку правові норми мінімально допустимого поведіння держав з проживаючими на її території людьми. Поняття міжнародних стандартів у сфері захисту прав людини часто ототожнюють з правами людини, із зобов'язаннями держав-учасниць тих чи інших міжнародно-правових договорів, з принципами міжнародного права прав людини тощо [9, с. 414].

На підставі короткого огляду наведених вище позицій українських науковців щодо поняття міжнародних стандартів прав людини, спробуємо виокремити суттєві ознаки аналізованої наукової категорії.

Отже, міжнародні стандарти мають, перш за все, роз'яснювати джерела закріплення, форми (як об'єктивні ознаки) та внутрішній зміст поняття, а також наслідки їх дій, важливість та вплив на суспільні відносини.

Далі, однією з ознак міжнародних стандартів є фіксація ними:

а) певного змісту права; б) певного обсягу; чи в) водночас і змісту й обсягу прав людини.

Такі стандарти являють собою зафіксовані у міжнародних актах та інших міжнародних документах ті праволюдні показники, до досягнення яких зобов'язуються або заохочуються держави.

У контексті аналізу якісних та кількісних показників міжнародних стандартів основоположних прав людини варто звернути увагу на те, міжнародні стандарти прийнято ототожнювати з міжнародним правом і поділяти “мінімум міжнародних правових стандартів” на такі категорії: “1) цілі або завдання, що визначаються міжнародним правом; 2) права і обов'язки особи, політичних партій і груп; 3) поєднання специфічних обов'язків, програмних зобов'язань і відповідальності та прав, що є обов'язковими для держави” [10, с. 505]. Відтак, як нам видається, варто погодитися з науковцями, які стверджують, що міжнародні стандарти прав людини встановлюють власне «мінімальні стандарти», є «мінімально допустимим консенсусом».

Наступною важливою ознакою виступає проблема обов'язковості дотримання державами міжнародно-правових стандартів. З огляду на їх деонтичний статус. Вони можуть бути настановами або формально-обов'язковими, або ж рекомендаційними, які мають братись до уваги при конструюванні, моделюванні усіх інших юридичних норм відносно прав людини. Дехто з авторів таку особливість цих стандартів називає модельністю [9, с. 414].

Ще однією важливою характеристикою виступає питання санкцій за порушення означених стандартів. Такі санкції можуть мати або політико-юридичний або ж виключно політичний характер. Так чи інакше, обов'язок чи рекомендація відносно їх дотримання і певна відповідальність за ухилення від цього покладається конкретно на держави.

Ще однією важливою рисою міжнародних стандартів прав людини є те, що вони визначають напрямки трансформації законодавства держав, які визнають такі стандарти у тій чи іншій формі.

Розглянемо їх.

Функції міжнародних стандартів прав людини

Аналіз сучасної наукової літератури дозволяє наступні види функцій, що проявляються за посередництвом феномену міжнародних стандартів прав людини:

«1) визначення переліку прав і свобод людини, які в обов'язковому порядку повинні бути визнані державами-учасницями тієї або іншої конвенції;

2) формулювання змісту прав і свобод, які повинні одержати уособлення в конституціях і законах держав-учасників конвенції. Скажімо, Міжнародний Пакт про економічні, соціальні та культурні права 1966 р. розкриває судження достатнього життєвого рівня і дане формулювання включає в себе достатнє харчування, одяг і житло для людини та її сім'ї;

3) фіксація обмежень і заборон, пов'язаних з реалізацією прав і свобод людини; 4) встановлення зобов'язань держав по забезпеченню реалізації проголошуваних прав і свобод. Приміром, приєднавшись до Європейської Конвенції по захисту прав людини і основних свобод, Україна була зобов'язана відмінити смертну кару як вид кримінального покарання [9, с. 415].

Цілковито погоджуючись з такою позицією українських науковців-правознавців щодо виділення функцій міжнародних стандартів прав людини як певних напрямків впливу таких стандартів на національне законодавство сучасних держав щодо визнання певного переліку прав та свобод, якісних та кількісних показників таких можливостей, позитивних та негативних обов'язків держав щодо закріплення, охорони, здійснення та обмежування прав людини, варто звернути увагу на деякі новітні, раніше невідомі напрямки впливу міжнародних стандартів прав людини.

Аналіз сучасної західноєвропейської юридичної літератури дозволяє виявити, що за сучасних умов міжнародні стандарти прав людини визначають критерії *не лише «поведінки» держав (як класичних суб'єктів міжнародного права)* щодо осіб, які перебувають під їх юрисдикцією, але і також встановлюють *необхідні вимоги, умови щодо функціонування певних сучасних міжнародно-правових організацій та об'єднань*, таких, як наприклад ЄС.

Відтак, вважаємо, що вище перелічені функції міжнародних стандартів прав людини щодо обов'язків держав (як класичних суб'єктів міжнародного права) більш доцільно назвати *їх первинними, вихідними функціями*, які слугували критеріями для визначення напрямків політики сучасних держав орієнтовно до 90-років ХХ століття.

Приблизно вкінці ХХ століття відбулося інституційне закріплення оновленої правосуб'єктності інтеграційних процесів між європейськими державами, і термін ЄС, який раніше використовувався як термін-парасолька для позначення *лише окремих сфер поглибленого співробітництва* між учасниками цього міжнародно-правового об'єднання, став використовуватися для відображення *окремого нового суб'єкта міжнародних відносин* – ЄС, під яким він відомий сьогодні на геополітичній карті світу.

У цьому новому форматі свого функціонування ЄС перетворився на специфічне унікальне міжнародно-правове об'єднання європейських держав, які поставили за мету безпрецедентно глибоке співробітництво у політичній, економічній, правовій, екологічній, безпековій сферах під егідою дотримання верховенства права. У правовій системі такого новітнього ЄС правам людини було надано роль ключового та необхідного критерію оцінки актів, рішень та дій інституцій та органів ЄС. Суду Європейського Союзу (далі – Суду ЄС) було надано повноваження перевіряти відповідність актів, рішень та дій відповідних суб'єктів ЄС на предмет дотримання фундаментальних прав, які нарешті отримали своє вираження у окремому акті, котрий набув юридичної сили одного з установчих документів цього міжнародного формування – Хартії основоположних прав ЄС [11] (далі – Хартія ЄС).

З огляду на викладене вище, існують, як нам вилається, достатні підстави говорити про необхідність виокремлення напрямків впливу такого феномену як міжнародні стандарти прав людини *не лише щодо діяльності держав*, але й також щодо функціонування певних інших суб'єктів міжнародного права, таких, як наприклад ЄС. Спробуємо коротко розглянути процес формування системи міжнародних стандартів прав людини цього міжнародного об'єднання, та місце, яке ці стандарти нині займають у правопорядку ЄС.

На початкових етапах створення і функціонування цього міжнародного формування забезпечення прав та свобод людини не було не лише його головною метою, ба більше цього, в первісних установчих документах ЄС навіть не згадувалося саме термінопоняття «права людини» чи «фундаментальні свободи».

На початкових етапах свого функціонування Суд ЄС (на той час – Суд Справедливості Європейських Співтовариств) відмовився розглядати адресовані до нього звернення щодо захисту фундаментальних прав громадян держав-членів Європейських Співтовариств. Однак незворотні процеси інтеграції держав-членів ЄС зумовили необхідність визнання прав та свобод людини як одного з

загальних принципів права ЄС, забезпечення яких покладається на Суд ЄС. І поступово у практиці Суду ЄС було вироблено розгорнуту систему принципів щодо забезпечення прав та свобод людини, які крок за кроком отримали своє втілення у системі установчих документів ЄС.

До 1986 р. на рівні установчих документів ЄС не було закріплено жодного правового положення про визнання прав та свобод людини як фундаментальної засади цього міжнародного формування. І лише у 1986 р. після більш ніж 30 років функціонування у Єдиному Європейському Акті (далі - ЄЄА) згадується необхідність забезпечення прав людини [12]. Зокрема, у третьому абзаці преамбули ЄЄА зазначається, що держави-члени ЄС сповнені рішучості сприяти спільними зусиллями розвитку демократії, що спирається на основні права, визнані конституціями і законами держав-членів, Євроконвенцією та Європейською соціальною хартією.

Посилення інтеграційних процесів між державами-членами ЄС набуло свого формально-юридичного вираження у підписанні в 1992 р. Маастрихтського договору, суттєвою новелою якого виступило нових форм співробітництва держав-учасниць, які були об'єднані під термінопоняттям власне Європейський Союз, а у пункті 2 статті F цього договору зазначено, що ЄС поважає основні права, гарантовані Євроконвенцією та й оскільки вони впливають із конституційних традицій держав-членів, визнає їх в якості загальних принципів права ЄС [13].

Ну і власне, актом який нарешті надав інституту прав та свобод людини характеру фундаментальних засад ЄС виступив Амстердамський договір 1997р. Зазначений акт включив норму (стаття 6), за якою принцип свободи, демократії, дотримання прав та свобод людини, а також правової держави стає одним із основоположних принципів ЄС. Більше того – однією з ключових умов для вступу в ЄС (стаття 49) стає дотримання зазначених принципів (включаючи повагу і дотримання прав та свобод людини) [14].

Дотримання основоположних прав та свобод перетворюється з імпліцитної умови вступу до складу ЄС (яка раніше лише гіпотетично припускалася, не будучи безпосередньо закріпленою в установчих документах, а тільки у численних рішеннях Суду ЄС) на експліцитну умову членства у цьому міжнародному формуванні. Відтак, кожна держава, яка після набрання чинності Амстердамським договором (1 травня 1999 р.) приймає рішення подати заяву на членство у ЄС, повинна надати докази не лише щодо відповідності своєї політичної, економічної та соціальної систем Копенгагенським критеріям членства у ЄС, але й також підтвердити свою відданість принципам дотримання основоположних прав та свобод.

Так, зокрема, положеннями Амстердамського договору було внесено суттєві корективи в систему угод про утворення ЄС: і принцип поваги до прав людини та фундаментальних свобод, що раніше був зафіксований тільки у преамбулі Договору про ЄС, перетворився на фундамент інтеграційних процесів у ЄС. Амстердамський договір надав праву Суду ЄС застосовувати до усіх актів інститутів ЄС мінімальні стандарти, котрі пов'язані з захистом прав людини у той спосіб, як вони впливають зі спільних конституційних традицій держав членів та міжнародних актів з прав людини [15, с. 23].

Підсумовуючи новели юридичного гарантування прав людини у ЄС, можемо констатувати, що правам людини було надано 1) принципово нового звучання як у сфері зовнішньополітичних пріоритетів (оскільки дотримання прав людини стало однією з юридичних передумов можливості вступу до ЄС); 2) так і у внутрішньому правопорядку ЄС. Так Суд ЄС вперше отримав повноваження застосовувати до усіх актів інститутів ЄС мінімальні стандарти, котрі пов'язані з захистом прав людини у той спосіб, як вони впливають зі спільних конституційних традицій держав-членів та міжнародних актів з прав людини. Втім, оскільки у жодному з вище перелічених актів не було розгорнутого переліку прав та свобод, у 2000 р. було урочисто проголошено власний праволюдний акт цього міжнародного формування – Хартія прав ЄС. Спочатку зазначений акт не мав юридичної сили обов'язкового джерела права ЄС, однак після набрання чинності Лісабонським договором 1 грудня 2009 р. відбувся переломний момент у місці фундаментальних прав людини у правовій системі ЄС. Не буде перебільшенням стверджувати, що фундаментальні права стали невід'ємною частиною повсякденної роботи Суду ЄС, який отримав повноваження перевіряти відповідність актів та інституцій ЄС правам та свободам, закріпленим у Хартії ЄС.

Звісно, варто зробити застереження, що на національному рівні права інститут фундаментальних прав ЄС застосовується в державах-членах лише тоді, коли право ЄС підлягає застосуванню на рівні права держав-членів ЄС, але значимість такого обмеження зменшилася через постійно розширювану сферу дії законодавства ЄС і дедалі складнішим проведенням різкої межі між правом ЄС і національним правом.

Відтак, на нашу думку, дослідження правової системи ЄС, дозволяє виділяти ще один важливий напрям впливу міжнародних стандартів прав людини – це встановлення (визначення) *критеріїв (показників) законності актів, рішень та дій не лише організацій певної держави, а, що є сьогодні ще більш важливим, визначення критеріїв законності актів, рішень та дій і відповідних органів та інституцій певних міжнародних формувань.*

Так огляд практики Суду ЄС після набрання чинності Лісабонського Договору 2009 р. дозволяє виявити рішення цього Суду ЄС, яким було визнано недійсними акти законодавства інститутів ЄС через порушення принципу поваги до фундаментальних прав людини. Широко відомою у цьому контексті виступає рішення 2014 року у справі Digital Rights Ireland (об'єднані справи C-293/12 і C-592) [16]. У цій справі Суд ЄС визнав недійсною в цілому Директиву щодо збереження даних.

Іншими показовими прикладами щодо застосування принципу поваги до фундаментальних прав як підстави визнання незаконними дій та рішень інститутів ЄС можуть слугувати рішення у справі Kadi I у 2008 році (об'єднані справи C-402/05 P та C-415/05 P), у справі Volker і Schecke (C-92/09) і Test-Achats (C-236/09) [16].

Відповідні висновки Судів ЄС про незаконність актів та рішень інститутів ЄС ґрунтувалися на фундаментальному праві, визнаному в Хартії основних прав ЄС, яка разом із Лісабонським договором набула чинності 1 грудня 2009 року.

У цьому контексті варто зауважити, що фундаментальні права закріплені в Хартії ЄС не лише застосовуються як критерії законності актів та дій інституцій ЄС, але й також слугують праволюдською основою перевірки законодавства держав-членів ЄС у процесі прийняття ними юридичних актів, що ними імплементуються акти ЄС. Як відомо, поступово, в силу розвитку інтеграційних процесів між державами-членами ЄС, держави-учасниці цього міжнародного формування погоджуються все більше коло питань передавати до сфери виключної компетенції наддержавних органів управління ЄС. В рамках своєї компетенції органи та інституції ЄС приймають різноманітні джерела права – регламенти, директиви, рішення. Деякі з таких джерел права характеризуються прямою дією у рамках правових систем держав-членів ЄС, деякі з таких актів підлягають імплементації, тобто держави-учасниці володіють певною свободою розсуду щодо юридичних засобів та форм досягнення цілей визначених у актах органів ЄС, як-от, наприклад, директивах ЄС. Відтак, імплементаційне законодавство, які приймаються державами-членами ЄС на виконання актів органів ЄС, також належить до юрисдикції Суду ЄС у контексті дотримання фундаментальних прав.

Цінність виокремлення такого напрямку впливу міжнародних стандартів прав людини як встановлення критеріїв законності актів, рішень та дій органів та інституцій міжнародних організацій полягає в тому, що такі міжнародні стандарти не лише сприяють підвищенню легітимності та авторитетності відповідних організацій, але й також слугують незалежним об'єктивним критерієм ефективності дотримання відповідними державами таких міжнародних стандартів, та можуть авторитетно визначати необхідні трансформаційні зміни політики таких держав.

Встановлені на рівні права ЄС заходів впливу на держав-членів, котрі допускатимуть порушення загальноєвропейських стандартів гарантування прав людини, слугуватимуть переконливими важелями впливу швидкого реагування держав на виявлені у їх внутрішньому законодавстві невідповідності відповідних праволюдських стандартів ЄС.

Ще одним вагомим напрямком впливу міжнародних стандартів прав людини є формування орієнтирів для розвитку правозахисної практики інших регіональних систем захисту прав людини. Як приклад можна навести зв'язок правозахисної практики Європейського суду з прав людини та Суду ЄС.

Так, в аргументації рішення Євросуду у справі *Marcks* міститься посилання на рішення Суду ЄС, ухвалене у справі *Defrenne v. Sabenne* 1976 р., на рішення у справі *Vosper PLC v. UK* 1978 р. та на рішення Єврокомісії, прийняте за скаргою № 5 1983 [12]. У цих актах органів ЄС втілено вироблені ССЄС принципи запобігання застосуванню непрямих способів дискримінації.

Висновок. Підсумовуючи викладений вище матеріал слід констатувати наступне.

Сучасні міжнародні, зокрема, європейські стандарти таких прав, окрім визначення певних класичних напрямків впливу щодо трансформації законодавства сучасних держав (таких, наприклад, як а) визначення переліку прав і свобод людини, які в обов'язковому порядку повинні бути визнані державами-учасницями тієї або іншої конвенції; б) формулювання змісту прав і свобод, які повинні одержати уособлення в конституціях і законах держав-учасників певного міжнародного акта; 3) фіксація обмежень і заборон, пов'язаних з реалізацією прав і свобод людини) нині здійснюють також і певні новітні функції у міжнародних та національних правових системах. До таких нових напрямків впливу означених стандартів слід віднести встановлення критеріїв законності актів, рішень та дій не лише структурних елементів механізму певної держави, а, що є сьогодні не менш важливим: а) визначення критеріїв законності актів, рішень та дій органів та інституцій певних міжнародних формувань, зокрема, ЄС; б) формування спільних юридичних принципів захисту прав людини в контексті взаємодії регіональних систем захисту прав людини.

З огляду на те, що дотримання певних міжнародних стандартів прав та свобод людини нині є передумовою членства держави у тій чи іншій формі міжнародного співробітництва, варто, як нам видається, виокремити функції міжнародних стандартів прав людини залежно від сфери застосування на внутрішньодержавні та зовнішньополітичні. Перші стосуються трансформації законодавства держав шляхом здійснення державами самостійної правової політики з врахуванням відповідних міжнародних стандартів, в той час як другі визначають необхідні правові перетворення з врахування міжнародних стандартів прав людини у випадку приєднання держави до певної міжнародної організації або ж посилення інтеграційних тенденцій з останніми.

Подяки. Немає.

Фінансування. Автори заявляють про відсутність фінансової підтримки для проведення досліджень, написання або публікації цієї статті.

Внесок авторів: Добрянський Святослав – 50 %, Фартух Юлія – 50 %. Автори схвалюють цю роботу і беруть на себе відповідальність за її цілісність.

Конфлікт інтересів. Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Тищенко К. С. Міжнародні стандарти прав людини: поняття та класифікація. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/12/76.pdf> (Дата звернення 15.07.2025).
2. Буткевич В. Г., Мицик В. В., Задорожній О. В. (2002). Міжнародне право. Основи теорії: підручник. К.: Либідь, 608 с.
3. Слінько Т. М. Міжнародно-правові стандарти в галузі прав людини та їх відображення в Конституції України. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/15177/1/Slinko_30-34.pdf (Дата звернення 15.07.2025). (Дата звернення 15.07.2025).
4. Шевчук С. (2007) Судовий захист прав людини: Практика Європейського суду з прав людини у контексті західної правової традиції: монографія. Київ: Реферат. 848 с.
5. Луць Л. (2002) Основні заходи та способи європейської правової інтеграції. Право України. 2002. № 5. С. 146.
6. Рабінович П. М. (2016) Міжнародні стандарти прав людини: властивості, загальне поняття, класифікація. Вісник Національної академії правових наук України. № 1/2016. С. 19–29. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vapny_2016_1_4_, с. 24 (Дата звернення 15.07.2025).

7. Верланов С. (2008) Стандарти економічних та соціальних прав людини у Європейському Союзі та Раді Європи: взаємозв'язок і співвідношення. *Право України*. № 5/2008. С. 137–141.
8. Ляхівненко С. М. (2011) Міжнародні правові стандарти: до визначення поняття та видової характеристики. *Держава і право*. Вип. 51/2011. С. 666–672.
9. Наливайко О. І., Братішко Н. А. Поняття та особливості міжнародно-правових стандартів прав людини. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2023/05/73.pdf> (Дата звернення 16.07.2025)
10. Ляхівненко С. М. (2011) Порівняльно-правові аспекти процедурного забезпечення та реалізації міжнародно-правових стандартів на універсальному та регіональному рівнях. *Держава і право*. Вип. 52/2011. С. 504–510.
11. The Charter of Fundamental Rights of the European Union, official wording as of 18 December 2000 < URL: http://www.europarl.europa.eu/charter/default_en.htm > (Дата звернення 17.07.2025),
12. Rideau J, Le role de l'Union europeenne en matiere de protection des droits de l'homme (Courts Academie dedroit international 1998) < URL: https://referenceworks.brillonline.com/entries/the-hague-academy-collected-courses/*-ej.9789041111784.009_480 > (Дата звернення 17.07.2025).
13. Маастрихський договір від 7 лютого 1992 року <URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_028 > (Дата звернення 21.07.2025).
14. The Treaty of Amsterdam (officially printed wording as of 2 October 1997). URL: https://europa.eu/europeanunion/sites/europaen/files/docs/body/treaty_of_amsterdam_en.pdf (Дата звернення 21.07.2025).
15. Добрянський С. П. (2014) Інститут прав людини у правопорядку Європейського Союзу: особливості становлення та розвитку. *Вісник Львівського національного університету імені Івана Франка. Серія юридична*. Вип. 60/ 2014. С. 18–27.- URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlnu_yu_2014_60_5. (Дата звернення 30.07.2025).
16. Rosas A, 'The Court of Justice of the European Union: A Human Rights Institution?' [2022] 14 (1) Open Access Journal of Human Rights Practice 210.

REFERENCES

1. Tyshchenko K. S. Mizhnarodni standarty prav liudyny: poniattia ta klasyfikatsiia [International human rights standards: concepts and classification]. Retrieved from: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/12/76.pdf> (Accessed: 15.07.2025). [In Ukrainian].
2. Butkevych V. H., Mytsyk V. V., Zadorozhnii O. V. Mizhnarodne pravo (2002). Osnovy teorii: pidruchnyk [International Law: Fundamentals of Theory: Textbook]. K.: Lybid, 608 p. [In Ukrainian].
3. Slinko T. M. Mizhnarodno-pravovi standarty v haluzi prav liudyny ta yikh vidobrazhennia v Konstytutsii Ukrainy [International legal standards in the field of human rights and their reflection in the Constitution of Ukraine]. Retrieved from: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/15177/1/Slinko_30-34.pdf (Accessed: 15.07.2025). [In Ukrainian].
4. Shevchuk S. (2007) Sudovi zakhyst prav liudyny: Praktyka Yevropeiskoho sudu z prav liudyny u konteksti zakhidnoi pravovoi tradytsii: monohrafiia [Judicial protection of human rights: The practice of the European Court of Human Rights in the context of Western legal tradition: monograph]. Kyiv: Referat. 848 p. [In Ukrainian].
5. Luts L. (2002) Osnovni zakhody ta sposoby yevropeiskoi pravovoi intehtratsii. [Main measures and methods of European legal integration]. *Pravo Ukrainy* No 5/2002. p. 146. [In Ukrainian].
6. Rabinovych P. M. (2016) Mizhnarodni standarty prav liudyny: vlastyvoli, zahalne poniattia, klasyfikatsiia [International human rights standards: characteristics, general concept, classification.]. *Visnyk Natsionalnoi akademii pravovykh nauk Ukrainy*. No 1/2016. pp. 19–29. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vapny_2016_1_4, p. 24 (Accessed: 15.07.2025) . [In Ukrainian].
7. Verlanov S. (2008) Standarty ekonomichnykh ta sotsialnykh prav liudyny u Yevropeiskomu Soiuzi ta Radi Yevropy: vzaïmozv'язok i spïvvïdnoshennia [Стандарти економічних та соціальних прав людини у Європейському Союзі та Раді Європи: взаємозв'язок і співвідношення.]. *Pravo Ukrainy*. No 5/2008. pp. 137-141. [In Ukrainian].
8. Liakhivnenko S. M. (2011) Mizhnarodni pravovi standarty: do vyznachennia poniattia ta vydovoi kharakterystyky [International legal standards: towards a definition and classification.]. *Derzhava i pravo*. Vyp. 51/2011. pp. 666–672. [In Ukrainian].
9. Nalyvaiko O. I., Bratishko N. A. Poniattia ta osoblyvosti mizhnarodno-pravovykh standartiv prav liudyny [Concepts and characteristics of international legal standards of human rights]. Retrieved from: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2023/05/73.pdf> (Accessed: 16.08.2025) [In Ukrainian].
10. Liakhivnenko S. M. (2011) Porivnialno-pravovi aspekty protsedurnoho zabezpechennia ta realizatsii mizhnarodno-pravovykh standartiv na univesalnomu ta rehionalnomu rivniakh [Comparative legal aspects of procedural enforcement and implementation of international legal standards at the universal and regional levels]. *Derzhava i pravo*. Vyp. 52/2011. pp. 504–510. [In Ukrainian].

11. The Charter of Fundamental Rights of the European Union, official wording as of 18 December 2000. Retrieved from: http://www.europarl.europa.eu/charter/default_en.htm (Accessed: 17.07.2025), [In English].
12. Rideau J, Le role de l'Union europeenne en matiere de protection des droits de l'homme (Courts Academie dedroit international 1998). Retrieved from: https://referenceworks.brillonline.com/entries/the-hague-academy-collected-courses/*-ej.9789041111784.009_480 (Accessed: 17.07.2025). [In French].
13. Maastrykshskiyi dohovir vid 7 liutoho 1992 roku [Maastricht Treaty]. Retrieved from: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_028 (Accessed: 21.07.2025). [In Ukrainian].
14. The Treaty of Amsterdam (officially printed wording as of 2 October 1997). Retrieved from: https://europa.eu/european union/sites/europaeu/files/docs/body/treaty_of_amsterdam_en.pdf (Accessed: 21.07.2025). [In English].
15. Dobrianskyi S. P. (2014) Instytut prav liudyny u pravoporiadku Yevropeiskoho Soiuzu: osoblyvosti stanovlennia ta rozvytku [The Institute of Human Rights in the European Union's Legal Order: Features of Formation and Development]. Visnyk Lvivskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriya yurydychna. Vyp. 60/ 2014. pp. 18–27. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlnu_yu_2014_60_5. (Accessed: 30.07.2025). [In Ukrainian].
16. Rosas A, 'The Court of Justice of the European Union: A Human Rights Institution?' [2022] 14 (1) Open Access Journal of Human Rights Practice 210. [In English].

Отримано: 04.08.2025

Прорецензовано: 02.09.2025

Схвалено до друку: 29.09.2025

Опубліковано (онлайн): 12.12.2025

Надруковано: 26.12.2025

Sviatoslav DOBRYANSKIY

Ivan Franko National University of Lviv,
Associate Professor of the Department of Theory and Philosophy of Law,
Associate Professor, PhD. in Law
Leading Researcher
of the Human Rights Laboratory named after Academician Petro Rabinovych
of the Scientific Research Institute of State Building
and Local Self-Government of the National Academy of Sciences of Ukraine
svatolex@gmail.com
ORCID: 0009-0006-3620-2212

Yuliia FARTUKH

Ivan Franko National University of Lviv,
Postgraduate Student, Faculty of Law,
Researcher, Laboratory for Research on
Theoretical Problems of Human Rights, Faculty of Law
Fartjulie1@gmail.com
ORCID: 0009-0005-4935-2490

INTERNATIONAL HUMAN RIGHTS STANDARDS: CONCEPTS, CHARACTERISTICS, FUNCTIONS

The article examines the main directions of influence of international, in particular, European human rights standards as necessary legal prerequisites for Ukraine's accession to the European Union. International human rights standards currently serve as the basis for introducing the best achievements of humanity in the state and legal sphere into the legislation of Ukraine. With the beginning of the full-scale invasion of Ukraine by the Russian Federation, the institutions of the European Union decided to open negotiations with our state on Ukraine's membership in this international formation. Ukraine officially received the status of a candidate for membership in this international association on June 23, 2022.

Based on an analysis of modern domestic scientific legal literature, the article highlights the main approaches to understanding the general theoretical concept, features and functions of international human rights standards, and, in particular, the features of European standards of such rights.

In the process of research, it was found that modern international human rights standards, in particular, European standards of such rights, in addition to determining certain classical directions of influence on the transformation of the legislation of modern states (such as, for example, a) determining the list of human rights and freedoms that must be recognized by the states-participants of a particular convention; b) formulating the content of rights and freedoms that must be embodied in the constitutions and laws of the states-participants of a certain international act; 3) fixing restrictions and prohibitions related to the implementation of human rights and freedoms), now also perform certain new functions in international and national legal systems.

It has been established that such new directions of influence of the above-mentioned standards should include the establishment of criteria for the legality of acts, decisions and actions not only of the structural elements of the mechanism of a certain state, but, which is no less important today: a) determining the criteria for the legality of acts, decisions and actions of bodies and institutions of certain international formations, in particular the European Union; b) forming common legal principles for the protection of human rights in the context of the interaction of regional systems for the protection of human rights.

Keywords: international human rights standards, legal status of a person, Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms of 1950, Charter of Fundamental Human Rights of the European Union, Council of Europe.